

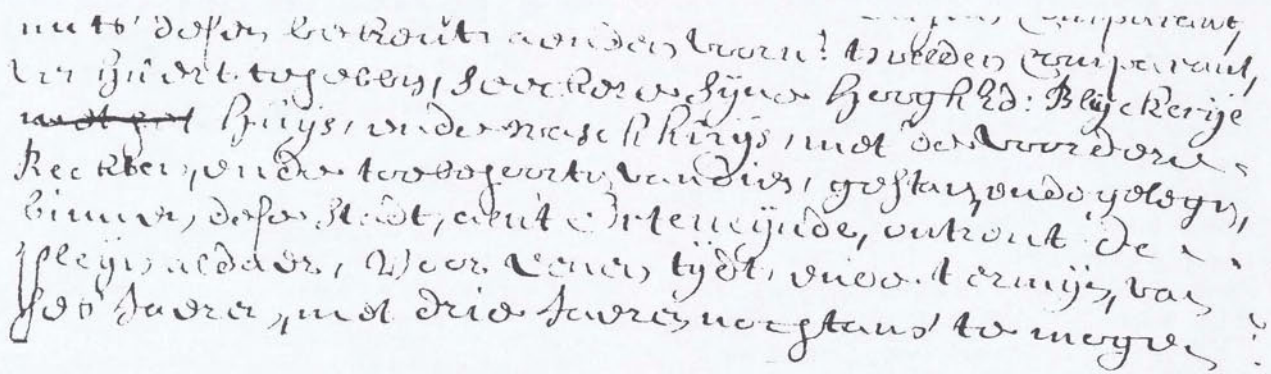
Over lidwoorden in het 'Groot Bosch'

Het bepaald lidwoord *de* wordt in Meierijsse dialecten opvallend vaak gebruikt voor woorden die in het Nederlands onzijdig zijn en daar dus *het* voor zich krijgen. *De kerkhof, de raom, de midde, de k'fee, de lózzie* (het horloge), *de nest en de pad* zijn in onze omringende streektaalen vrij gewoon en algemeen. Voor mannelijke woorden wordt *de* in het dialect soms *d'n: d'n dig* (het deeg), *d'n ònricht* (het aanrecht). Dit verschijnsel doet zich ook in het Bosch voor, zoals verderop zal blijken.

Generaliserend wordt wel gesteld dat oudere Brabantse dialectsprekers een uitgesproken gevoel voor genusonderscheid hebben; zij hoeven maar een lidwoord voor een substantief te zetten en weten of het woord mannelijk

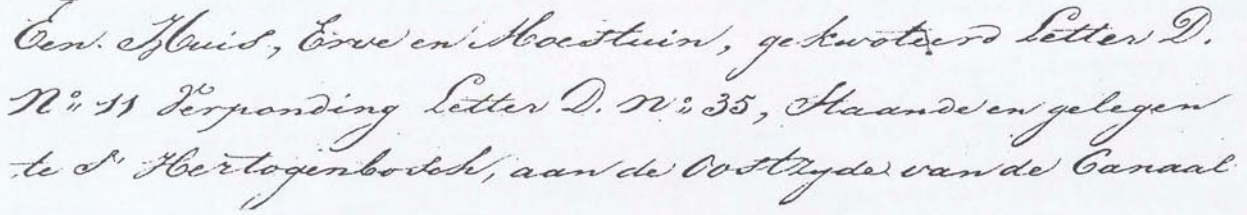
of vrouwelijk is; kan er *unne(n), 'ne(n)* of *d'n* voor geplaatst worden, dan moet het een mannelijk woord zijn: *unne stoel, unne sok, unnen bak, 'nen os, d'n hèrd, d'n boer, d'n hof, d'n tak* etc. Verdraagt het woord voor het 'Brabantse gevoel' alleen *'n* of *de* als lidwoord, dan moet het een vrouwelijk woord betreffen: *'n toffel, 'n deur, 'n raom, de geut* (de keuken), *de bus* enz. (Die woorden hebben dan niets met biologisch geslacht van doen; *unne rok* en *unnen beehaa* zijn mannelijk en *'n boks* (broek) en *'n gulp* zijn vrouwelijk.) Soms hapert voornoemd 'Brabantse gevoel' kennelijk in het Bosch: enkele maanden geleden las ik in het Brabants Dagblad dat er onder de deelnemers en makers van het Groot Bosch dictee onenigheid was over het gedichteerde *D'n Dieze*.

Tot mijn verbazing zag ik dat hier ter verdediging het ezelsbruggetje voor mannelijke woorden werd aangevoerd: voor een klinker of een b, d, h of t verandert het lidwoord 'de' in *d'n*. Met die 'regel' is op zich niets mis, maar het eerste wat men zich dient af te vragen bij twijfel omtrent de vorm van het lidwoord in zo'n geval is: tot welk taalkundig geslacht behoort het zelfstandig naamwoord dat op dat lidwoord volgt?
Zoals de meeste riviernamen in Germaanse talen is de Dieze vrouwelijk, net zoals *De Maos* en *de Ao*, om ze maar eens in dialect te spellen. Men gaat taalkundig dan ook faliekant te water bij blunderend gebruik van *D'n Dieze*.
In de honderd jaar oude, ingevulde Bossche woordenlijsten die men op de

Boven: Ook in officiële Bossche archiefstukken treft men soms het verschijnsel aan dat het lidwoord 'de' gebruikt wordt bij woorden waar in het Nederlands 'het' gezegd wordt. 'De Pleijn' (bij de Citadel) in een notariële huurakte uit 1707 (GAHT, NA 2845 fol. 259; met dank aan Annie Tempels).

Onder: 'De Canaal' (Zuid-Willemsvaart) in een notariële akte van verkoop uit 1832 (GAHT, NA 3878 nr. 207; met dank aan Ans Verstappen).

Universiteit van Nijmegen kan inzien, evenals in recentere geschriften over het Bosch (bij diezelfde instantie ter inzage), vinden we overigens *De Diest* en niet 'De Dieze'.

Bij 'kanaal' vulde de Bossche hoofdonderwijzer Joseph Leonard van Breen in 1887 *kanaal* - *kanâle* in op het rondgestuurde enquêteformulier van de Leuvense hoogleraar Willems.

Niets bijzonders, maar zijn verkleinwoord luidt *diezke*! *De Diest* is in Den Bosch algemeen bekend als hét binnenwater, maar dat *dieske* ooit in de betekenis 'kanaaltje' in gebruik was, zullen weinigen weten.

B. van den Eerenbeemt noteert in zijn handgeschreven 'Dialectgrammatica van het Bosch' in 1930 *de kanaal* (Zuid-Willemsvaart) naast *de plein* en *de raam*. Ook hij kent *de Diest*.

De kenaol en *de diest* vinden we eveneens terug in de invullingen van de heren Ebben in deel 9 van de Reeks Nederlandse Dialectatlassen uit 1952, in de betekenis van Zuid-Willemsvaart, respectievelijk Dieze.

Het zou goed zijn als Bossche dicteemakers hun 'voorgangers' raadpleegden...